

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82585,Natanson-Wladyslaw.html>
2021-11-28, 09:31

Natanson Władysław

NATANSON Władysław (18 VI 1864, Warszawa – 26 II 1937, Kraków), fizyk, syn Ludwika, lekarza, i Natalii Epstein, bratanek Jakuba.

Ukończył rosyjskie III Gimnazjum Klasyczne w Warszawie, jego nauczycielami byli m.in. J. Boguski i W. Gosiewski. N. nie chciał studiować na bojkotowanym przez Polaków Cesarskim Uniw. Warszawskim, wyjechał do Petersburga. Tam studiował matematykę i fizykę (1882–86). Wyjechał potem do Wielkiej Brytanii, przebywał w Glasgow i w Cambridge. Miał tam kontakty m.in. z W. Thomsonem (Lordem Kelvinem), W. Rayleighem i J.J. Thomsonem.

W 1887 N. wrócił do Rosji i uzyskał na uniwersytecie w Dorpacie stopień magistra, a w 1888 stopień doktora na podstawie rozprawy o teorii kinetycznej zjawiska Joule'a (*Über die kinetische Theorie der Joule'schen Erscheinung*). Polską wersję tej rozprawy opublikował w „Pracach Matematyczno-Fizycznych” (1890). Po doktoracie spędził kilka miesięcy w Grazu, gdzie wtedy wykładał L. Boltzmann. Próba habilitacji w Grazu nie powiodła się, więc N. wrócił do Warszawy i tam przez dwa lata opracowywał książkę *Wstęp do fizyki teoretycznej* (Warszawa 1890), pierwszy w Polsce, doskonały podręcznik fizyki teoretycznej na wysokim poziomie.

W 1890 N. przeniósł się do Krakowa i tam habilitował się rok później na podstawie dotychczas opublikowanych prac. W 1894 został mianowany profesorem tytularnym, co nie dawało zatrudnienia, a tylko prawo do wykładania. Dopiero w I 1899 N. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. Przewlekłość procedury wynikała stąd, że urodzony w Warszawie N. był poddanym rosyjskim, a więc obcokrajowcem w Galicji, będącą częścią Austrii.

N. pozostawał związany z UJ aż do śmierci. Był dziekanem

wydziału filozoficznego (1907) oraz rektora tej uczelni w roku akademickim 1923/24.

Badania N. dotyczyły głównie termodynamiki, teorii kinetycznej, optyki i mechaniki falowej. W kilku wypadkach jego idee i wyniki wyprzedzały epokę. Tak było np. w pracach opublikowanych w 1894–97 na temat termodynamiki procesów nieodwracalnych, kiedy podjął próbę uogólnienia zasad wariacyjnych mechaniki na zjawiska nieodwracalne (zasada termokinetyczna Natansona). Rozwinięcie tego działu termodynamiki nastąpiło kilkadziesiąt lat później, głównie dzięki pracom L. Onsagera. W pracy *O polaryzacji eliptycznej światła w środowisku absorbującym i skręcającym płaszczyzną polaryzacji* (1909) podał regułę znaną jako reguła Natansona.

W 1911 N. ogłosił pracę *Über die statistische Theorie der Strahlung* („Physikalische Zeitschrift”, Bd. 12, p. 659), w której wyprowadził prawa kwantowej statystyki cząstek nierozróżnialnych. Ta pionierska praca nie została doceniona i dopiero kilkanaście lat potem S.N. Bose i A. Einstein na nowo znaleźli statystykę takich cząstek (nazywaną dziś statystyką Bosego-Einsteina). Zasługi N. są jednak pamiętane i wymieniane w opracowaniach historii fizyki kwantowej (np. F. Hund: *The History of Quantum Theory* (1974); A. Hermann: *The Genesis of Quantum Theory* (1971)).

Od 1929 N. zajął się podstawami optyki geometrycznej i wyprowadził kilka ogólnych twierdzeń obejmujących zasadę Fermata jako przypadek szczególny.

N. miał znakomite pióro. Jego artykuły popularnonaukowe i biograficzne oraz książki (np. *Porządek natury, Widnokrąg nauki, Z prądów umysłowych dawnego islamu*), głębokie w treści i napisane piękną polszczyzną, przyniosły mu w 1936 Złoty Wawrzyn Akademicki Polskiej Akad. Literatury. N. opracował także sam oraz z K. Zakrzewskim kilka świetnych podręczników fizyki dla szkół.

N. należał do najbardziej znanych i obdarzanych szacunkiem polskich fizyków. Był członkiem AU, potem PAU.

Śródka.

„Postępy Fizyki” 1958 t. 9, z. 2 [tu:], L. Infeld: *Moje wspomnienie o Władysławie Natansonie*,; W. Natanson: *Autobiografia*; A. Piekara: *Wspomnienie o Władysławie Natansonie jako o myślicielu i humaniście*; J. Weyssenhoff: *Działalność naukowa Władysława Natansona*; tegoż: *Pamięci Władysława Natansona w setną rocznicę Jego urodzin*, „Postępy Fizyki” 1966, t. 17, z. 2; *Władysław Natanson 1864–1937. Materiały z Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 19 czerwca 2004 r.*, Kraków 2009; P. Zieliński: *Pamięci Władysława Natansona (1864–1937)*, „Postępy Fizyki” 1984, t. 35, z. 3

Andrzej Kajetan Wróblewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)